

ROYAL ASIATIC SOCIETY
OF
BENGAL

DATE LABEL

The Book is to be returned on
the date last stamped

7 12 49

16 100

12 APR 1952

20 MAY 1962

31 JUL 1968

16011

1.8

18391

श्रीमद्गुन्दीश्वरस्य मानवादिशास्त्रोत्पत्त्यापालनाद्विश्वाधर्मधार-
णधुरंधरस्य विविधानवद्याविद्याविवर्धनविभातिधानोत्सुकस्य श्री. सी.
एस. आय. सी. आय. इ. इत्यादिधार्मिको महाराजरीजोपप-
न्नस्य श्रीरामसिंहवर्मणः समीपमुपलोकयति स्वसंस्कृतां प्रेक्षावदुप-
कारकविषयकपरिच्छेदपरिष्कृतां शार्ङ्गधरपद्धतिमैः चतुर्विंशत्य-
यपयोधिकलानिधिश्रीहर्म्यारदेवसभारत्नराघवदेवपैत्रेण दामोदरपु-
त्रेण शार्ङ्गधरेण संकलितां महाराजनिरुपधिमैत्रीगुणमंदानितान्तःकरण

डा. पी. पाटर्मनः

The Department of Public Instruction. Bombay.

THE PADDHATI

OF

SARNGADHARA

A SANSKRIT ANTHOLOGY.

EDITED BY

PETER PETERSON. M. A.,

Professor of Sanskrit and Acting Principal, Elphinstone College, Bombay

Vol. I.

THE TEXT.

Registered for Copyright under Act XXV. of 1867.

Bombay:

GOVERNMENT CENTRAL BOOK DEPÔT.

1888

[All rights reserved.]

Price Rupees 5 as 6.

BOMBAY SANSKRIT SERIES No. XXXVII.

S
894.2108
- S 246 p.p

BOMBAY.

PRINTED AT THE EDUCATION SOCIETY'S PRESS, BYCULLA.

TO

HIS HIGHNESS

MAHARAJA RAJA RAM SING, G.C.S.I., C.I.E.,

RAO OF BOONDI,

WHO BY A FORTUNE RARE IN INDIA POSSESSES BOTH
THE LANDS AND THE LEARNING OF HIS ANCESTORS,

THIS EDITION OF A WORK WRITTEN BY A
GRANDSON OF THE CHIEF MINISTER OF THE
RENOWNED HAMMIRA IS MOST RESPECTFULLY
DEDICATED BY HIS HIGHNESS

OBEDIENT SERVANT,

PETER PETERSON

Bombay, 29th October 1888.

PRÉFATORY NOTE TO THE TEXT.

} 2

1
Edition of the Anthology of Saṃgadhara is based upon
owing manuscripts

An incomplete manuscript procured by me for the
ment of Bombay in the year 1886-7. Leaves 1 to 253,
x in the middle of our No. 4453. There is therefore no
nd it can only be conjectured from the appearance of
nscript that it belongs to the 16th century. It is, so
can judge, very correct.

A complete copy also procured by me in 1886-7 for the
ment of Bombay. Leaves 1 to 295, containing the book
in No. 4620, the proper end. Very beautifully written
in scribe: but neither so old nor so correct as A.

2
A manuscript belonging to my friend Pundit Durgā-
śa. Saṃvat 1776. Complete, and containing the Khadga-
śha chapter (placed by me at the end of the book as an
adix) after the Turaṅgiprasaṃsa chapter, as in Aufrecht's
C.

3
An incomplete copy lent to me by Mr. Jyeshtharam
mājha. Leaves 1 to 144, stopping in the middle of our
558

4
A manuscript lent to me, through Mr. Jyeshtharam Mu-
ṣṭi, our enterprising Sanskrit bookseller, by Śeṭhī Dharmā-
vīra. Saṃvat 1819. Complete.

F. A copy kindly lent to me from the Palace Library Jodhpore, by H. H. the Maharaja, through His Excellency C. Sir Pertab Singh. Samvat 1877. This manuscript was used for the last part of the book, where A was wanting.

A full critical apparatus, with notes to the book, and Introductory Sketch of the Literature embraced in it, will ~~appear in~~ a second volume, which I hope to put out next year.

PETER PETERSON.

Bombay, 27th September 1883.

शार्ङ्गधरपदुतिपरिच्छेदसूचीपत्रम्

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	प्राक्कः
१	कविवेशवर्णनम्	१	१
२	अनुक्रमणिका	१३	३
३	नमस्कृति	५७	७
४	आशिषः	८७	९
५	सुभाषितप्रशंसा	१३१	२३
६	काव्यप्रशंसा	१४५	२४
७	सामान्यकविप्रशंसा	१५५	२५
८	विशिष्टकविप्रशंसा	१७२	२८
९	कुर्कारनिन्दा	१९१	३१
१०	पण्डितप्रशंसा	१९७	३२
११	कृपाण्डितनिन्दा	२०५	३३
१२	महतां प्रशंसा	२०९	३४
१३	धीरप्रशंसा	२२४	३६
१४	सज्जनप्रशंसा	२३१	३७
१५	मनस्विप्रशंसा	२५२	४०
१६	उदारप्रशंसा	२६८	४२
१७	तेजस्विप्रशंसा	२८२	४४
१८	शुणप्रशंसा	२९०	४५
१९	संतोषप्रशंसा	३०७	४७
२०	संसर्गप्रशंसा	३२१	४९
२१	धनप्रशंसा	३३२	५१
२२	वृत्तनिन्दा	३४५	५२
२३	कृपणनिन्दा	३७८	५६
२४	याचकनिन्दा	३९२	५८
२५	वरिद्रनिन्दा	४०५	६०
२६	मर्त्यनिन्दा	४१३	६१
२७	तृष्णनिन्दा	४१९	६२
२८	लोभनिन्दा	४२८	६३
२९	उवाख्यानम्	४३५	६४
३०	उद्यमाख्यानम्	४४४	६७
३१	प्रकीर्णकाख्यानम्	४६३	६९
३२	समस्याख्यानम्	४९४	७२
३३	प्रबालकापह्नुति कुटाख्यानम्	५४४	७६

रिच्छेद- सूच्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	श्लोकाङ्कः
३४	क्रियागुप्त—कर्तृगुप्त—कर्मगुप्त—संधि- गुप्त—विन्मुक्ती - चित्र—भाषाचि- वाख्यानम्.....	५३४	८२
३५	पञ्चाक्षराख्यानम्	५५१	८७
३६	ज्ञानि	५६९	९१
३७	सनाचारः	५९८	९७
३८	धर्मविश्रुति	६६५	१०५
३९	पातकाविश्रुतिः	६७६	१०९
४०	खेचरभूचरणं पूर्वं सूर्यान्त्याक्त्य	७३७	११४
४१	चन्द्रान्त्याक्त्यः	७४८	११६
४२	मेषान्त्याक्त्यः	७६५	११८
४३	वाय्वान्त्याक्त्यः	७९०	१२२
४४	हिरान्त्याक्त्यः	७९६	१२३
४५	मधुकर्णान्त्याक्त्यः	८१५	१२७
४६	कार्त्तिकान्त्याक्त्यः	८३८	१३१
४७	चातकान्त्याक्त्यः	८५२	१३३
४८	मयूरान्त्याक्त्यः	८६७	१३५
४९	शुकान्त्याक्त्यः	८७४	१३७
५०	काकान्त्याक्त्यः	८८०	१३८
५१	बकान्त्याक्त्यः	८८९	१४०
५२	खद्योतान्त्याक्त्यः	८९६	१४१
५३	सिंहान्त्याक्त्यः	९००	१४२
५४	गजान्त्याक्त्यः	९१८	१४५
५५	हरिणान्त्याक्त्यः	९३७	१४८
५६	करभान्त्याक्त्यः	९५०	१५१
५७	वृषभान्त्याक्त्यः	९६१	१५३
५८	सामान्यवृक्षान्त्याक्त्यः	९७१	१५४
५९	वृक्षाविशेषान्त्याक्त्यः	९८७	१५७
६०	पर्वतान्त्याक्त्यः	१०६४	१५९
६१	अरण्यान्त्याक्त्यः	१०७४	१७४
६२	समुद्रान्त्याक्त्यः	१०७७	१७५
६३	रत्नान्त्याक्त्यः	१०९८	१७९
६४	शार्ङ्गान्त्याक्त्यः	१११४	१८१

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	पश्चात्तः
६५	नयन्यान्त्यः.....	११२१	१८२
६६	नटाकान्यान्त्यः ..	११२६	१८३
६७	कमलान्यान्त्यः.....	११३३	१८५
६८	कुपान्यान्त्यः ..	११४५	१८६
६९	मरुस्थलान्यान्त्यः ..	११५०	१८७
७०	मावानलान्यान्त्यः ..	११५५	१८८
७१	संकीर्णान्यान्त्यः ..	११६०	१८९
७२	सामान्यराजप्रशंसा ..	१२१८	१९९
७३	विशिष्टराजवर्णनम् ..	१२४७	२०४
७४	अग्निपलायनम् ..	१२६७	२०८
७५	राजनीतिः ..	१२८१	२१०
७६	नीतिः ..	१४२०	२२७
७७	मिश्रकनीतिः ..	१५२१	२३९
७८	राजप्रशंसा ..	१५६०	२४४
७९	नुराजप्रशंसा ..	१५९८	२४९
८०	धनुर्वेदः ..	१७१४	२६३
८१	गान्धर्वशास्त्रम् ..	१९४२	२९०
८२	वृक्षायुर्वेदः-उपवनविनोदः ..	२०८२	३०९
८३	शकुनज्ञानम् ..	२३१९	३४०
८४	पशूनां लक्षणानि चिकित्सा च ..	२८५७	४०९
८५	विषापहरणम् ..	२८५९	४१४
८६	भूतविद्या ..	२९६६	४२८
८७	बालप्रशंसाशमनम् ..	२९७४	४३०
८८	कौतुकानि ..	२९७८	४३१
८९	कल्पस्थानम् ..	३०२७	४३७
९०	केशरञ्जनम् ..	३०५५	४४१
९१	सामान्यभृङ्गाररसनिर्देशः ..	३०७३	४४३
९२	स्त्रीपुरुषजातिभेदः ..	३०९१	४४६
९३	स्त्रीपुरुषसंयोगविवृतिः ..	३१२२	४५०
९४	स्त्रीसिवाप्रकारः ..	३१३४	४५१
९५	संकेताख्यानभाव-हाव-विवृतिः ..	३१४४	४५२
९६	बालावर्णनम् ..	३२६४	४६९
९७	षय-सधिवणः ..	३२७०	४७०

परिच्छेद संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
१८	तरुणीवृथगवयववर्णनम्	३२८६	४७३
१९	समघ्नस्त्रीस्वरूपवर्णनम्	३३६०	४८९
१००	विप्रलम्भशृङ्गारि प्रियप्रस्थानवर्णनम्	३३८९	४९१
१०१	नायक प्रति नायिकाङ्किः	३३९३	४९३
१०२	विहङ्गयवस्थावर्णनम्	३३९८	४९४
१०३	नायिका प्रति सखीवचनम्	३४१४	४९७
१०४	वियोगिनीप्रलापा	३४२४	४९९
१०५	नायक प्रति वृत्तिप्रपणम्	३४३८	५०२
१०६	वियोग्यवस्थाप्रलापवर्णनम्	३४४५	५०३
१०७	नायकस्यापि वृत्त्युक्ति	३४७३	५०९
१०८	नायिका प्रति नायकावस्थावर्णनम्	३४९७	५१३
१०९	वृत्त्युपहासप्रभी	३५०५	५१५
११०	संयोगशृङ्गारि परस्परयुक्तनम्	३५१४	५१७
१११	प्रियार्तिध्याविकम्	३५२६	५१९
११२	माननीमानाख्यानम्	३५३३	५२०
११३	कलहान्तरिताप्रलापाविकम्	३५४१	५२२
११४	नायकयोरुक्तिप्रयुक्ता	३५५४	५२४
११५	नायकशिष्यानायकानुनया	३५६६	५२७
११६	परस्परप्रसाद	३५७५	५२९
११७	सुर्यास्तवर्णनचक्रवाकावस्थानि	३५८३	५३०
११८	तपोवर्णनम्	३५०१	५३४
११९	अभिसारिकासचारः	३५१०	५३६
१२०	चन्द्रावयववर्णनम्	३५२१	५३८
१२१	पानगोष्ठीवर्णनम्	३५४७	५४३
१२२	चाटुसूतक्रीडासुरतप्रशसा	३५५४	५४४
१२३	नववधूसगम्	३५६९	५४७
१२४	सुरतकलिकथनम्	३५७९	५४९
१२५	विपरीतगन्तम्	३५९४	५५०
१२६	सुरतनिवृत्तिः	३६०३	५५३
१२७	निर्दोषक्रीडनाविकम्	३६११	५५५
१२८	प्रभातवर्णनम्	३६१७	५५६
१२९	प्रभातवायुसूर्योदयवर्णनम्	३६२९	५५९
१३०	संयोगाविकरणम्	३६३९	५६१
१३१	सतीवर्णनकुलशृङ्गारः	३६५०	५६३

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	श्लोकाङ्कः
१३२	असनीचरितम्	३७६१	५६५
१३३	कतुवर्णने वृत्तान्तस्वभावाख्यानम्	३७८३	५६९
१३४	मीलमस्वभावाख्यानम्	३८२४	५७७
१३५	वर्षास्वभावाख्यानम्	३८६२	५८५
१३६	शरत्स्वभावाख्यानम्	३९०२	५९२
१३७	हेमन्तस्वभावा०	३९१९	५९६
१३८	शिशिरस्वभावा०	३९३५	५९९
१३९	समिधस्वभावा०	३९४९	६०२
१४०	वीरसन्निवेश	३९६१	६०४
१४१	कदम्बरसन्निवेश	३९९७	६१०
१४२	अङ्गुतरसन्निवेश	४०१६	६१३
१४३	हाथ्यसन्निवेश	४०२६	६१६
१४४	भयानकरसन्निवेश	४०६५	६२०
१४५	बीभत्सरसन्निवेश	४०७५	६२२
१४६	रोष्टरसन्निवेश	४०८०	६२३
१४७	शान्तरसन्निवेश	४०८९	६२५
१४८	अनित्यतानरूपणम्	४१११	६२९
१४९	विषयोपहास	४१३८	६३३
१५०	पञ्चात्ताप	४१५०	६३५
१५१	कालचरितम्	४१६३	६३७
१५२	विवेकः	४१७१	६३९
१५३	उपवेश	४१७१	६४०
१५४	कान्तसंख्यानम्	४२०८	६४१
१५५	शारीरम्	४२७१	६४१
१५६	योगः	४३४७	६४५
१५७	हठयोग	४३७२	६४२
१५८	मार्कण्डेयात्रिसाधितो द्वितीयो हठयोग	४४२०	६६९
१५९	मनीष्यरीकरणप्रभाव	४४९७	६७८
१६०	योगमार्गमा	४५०५	६७९
१६१	योगिचर्या	४५४७	६८४
१६२	अरिष्टज्ञानम्	४५६४	६८६
१६३	विवेकमुक्तिकथनम्	४५९१	६८९
	मन्यप्रशंसा	४६१७	६९३
	खड्गपरीक्षा	४६२९	६९५
		४६८१	७०३

शाङ्गधरपद्धतिः

अथ कविवंशवर्णनम् ॥ १ ॥

1

यस्मिन्बुद्धदसंकरा इव बहुव्रक्षाण्डखण्डाः कचि-
द्भ्रान्तिं कापि च मीकरा इव विरिञ्चयाद्याः स्फुरन्ति भ्रमात् ।
चिद्रूपा लहरीव विश्वजननी शक्तिः कचिद्द्योतते
स्वानन्दामृतनिर्भरं शिवमहापाथेऽनर्था तं नुमः ॥ १ ॥

2

पुरा शाकंभगीदेशे श्रीमान्हम्मीरभूपतिः ।
चाहुवाणान्वये जातः ख्यातः शौर्य इवार्जुनः ॥ २ ॥

3

तस्याभवत्सभ्यजनेषु मुह्यः
परोपकारव्यसनैकनिष्ठः ।
पुरंदरस्येव गुरुर्गरीया-
न्विजायणी राघवदेवनामा ॥ ३ ॥

4

गोपालदामोदरदेवदास-
संज्ञा बभूवुस्तनयास्तदीयाः ।
नेत्रावतारा इव चन्द्रमौले-
रपाकृतध्वान्तगणास्त्रयोपि ॥ ४ ॥

5

तेषां मध्ये यस्तु दामोदरोभू-
दुत्पाद्य त्रीनः त्रैलोक्यजात्वीतरागः ।

भागीरथ्यां शुद्धदेहं विधाय

ज्ञानादात्मन्येव निष्ठां जगाम ॥ ५ ॥

6

ज्येष्ठः शार्ङ्गधरस्तेषां लघुर्लक्ष्मीधरस्ततः ।

कृष्णो नु जस्ततरनेषां त्रयस्त्रेताम्रितेजसः ॥ ६ ॥

7

जयति शार्ङ्गधरस्त्रिपुरापद-

द्वयकुशेशयकोशमधुग्रतः ।

सरससूक्तिसुधोषकलानिधिः

कविकरीन्द्रकदम्बमुगाधिपः ॥ ७ ॥

8

यद्यपि गुणैर्घनिलयः खलशैलध्वंसने जिष्णुः ।

तदपि विमलहृदयान्तरसज्जनलोकस्य दासोसौ ॥ ८ ॥

9

ते सज्जनाः सुकविशाखिकवित्त्वपुष्पा-

ण्यादाय गुम्फितव्रतः सुगुणैर्ममैतत् ।

संधारयन्तु कुसुमोज्ज्वलहाररूपं

कण्ठे सुभाषितमपास्तसमस्तदोषम् ॥ ९ ॥

10

न शार्ङ्गधरपद्धतिः खलजनस्य योग्या भवे-

त्सुभाषितरसोर्मयः सुकृतिलोकपेया यतः ।

सुधामदितिनन्दना दिवि पिबन्ति हृष्टान्तरा-

स्तयैव तमसः शिरो झटिति खण्डितं श्रूयते ॥ १० ॥

11

आनन्दाय सतां भूयात्सुभाषितमिदं मम ।

पृथक्पद्धतिसंमिश्रपरिच्छेदैर्मनोरमम् ॥ ११ ॥

12

आद्यैर्मद्विहितैः पद्यैः कियद्भिरपरैरपि ।

युता पद्धतिरेषास्तु सज्जनानन्ददायिनी ॥ १२ ॥